

AKTUALITY

ČERNOBYL

„Po Černobylu svět myslí jinak“ se stalo okřídleným úslovím. Katastrofa v sovětském městě změnila myšlení Evropy (a zdá se, že nejen západní: jak sdělují mezinárodní agentury, bílalytská Solidarita zaslala parlamentu petici, kterou podepsalo jen v době mezi 8. a 13. květnem 2.974 osob, z toho přes 400 lékařů, žádající zastavení stavby první polské atomové elektrárny). Jaké to bude mít důsledky v jejím konkrétním vývoji, je ještě těžké odhadnout. Podstatně však urychlila vzrůst nedůvěry vůči mírovému využití atomové energie.

Rakouští socialisté již prohlásili, že atomová elektrárna v Zwentendorfu, která je léta hotová, ale která nebyla dána do provozu, protože se proti tomu vyslovila při lidovém hlasování nepatrná většina, bude demontována, ačkoli to znamená ztrátu 12-15 miliard šilinků investic.

Švédští sociální demokraté se vyslovili pro urychlený „výstup“ z programu výstavby atomových elektráren a stejné stanovisko se prosazuje i u německých, holandských a dalších sociálních demokratů.

K jakým konkrétním závěrům dojde diskuse, která je v proudu, je nutné vyčkat. Pro ilustraci přinášíme některé výňatky z tisku:

Rakouský spolkový kancléř Fred Sinowatz prohlásil v parlamentní rozpravě:

„Jsem událostmi v Sovětském svazu, které bych býval v této formě nepovažoval za možné, nanejvyšší dotčen, takže dnes vidím problematiku využití jaderné energie ve všech jejích aspektech jinak než před touto katastrofou.“

Z OBSAHU:

AKTUALITY

ČERNOBYL - reakce sociálních demokratů	str. 1
ŽIJEME VŠICHNI V DOMĚ EVROPA - Egon Bahr, Vorwärts	str. 3
SJEZD KSSS - komentář Hoffmanna-Ostenhofs, Arbeiterzeitung	str. 4

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

BEZPEČNOST EVROPY - porada socialistických stran zemí NATO	str.5
AFGHÁNISTÁN - poslední interview Olofa Palmeho	str.6
MAĎARSKO-RAKOUSKÝ ROZHOVOR	str.8

IDEOLOGIE A PRAXE

STUDIJNÍ PAPIR SPD K VÝVOJI V SSSR	str. 9
K NEÚČASTI SPÖ NA SJEZDU KSSS - Peter Jankowitsch	str.11

HISTORIE, VZPOMÍNKY, STUDIE

SOCIALISTICKÉ HNUTÍ V USA - recenze knihy Irvinga Howe	str.12
BRUNO KREISKY: ČECHY V MÉM ŽIVOTĚ - vzpomínky a úvahy	str.15

Musíme se sice vyhnout tomu, abychom ze dne na den propadli nediferencovanému nepřátelství vůči technice, protože lidstvo bude vědu a techniku potřebovat i v budoucnosti. Musíme však ještě pečlivěji přemýšlet o hranicích, riziku a problémech technického pokroku. Všichni, vědci a hospodářství, politické strany a lidé v této zemi se musí podílet na tomto procesu změny myšlení. Nemohu a nechci sovětským úřadům ušetřit výtku, že hned po nehodě reaktoru nedaly k dispozici všechny informace, potřebné v zájmu bezpečnosti."

Arbeiterzeitung, 16. května □

Jedno z klíčových hesel kandidáta socialistické strany na úřad spolkového prezidenta dr. Kurta Steyrera v probíhající volební kampani zní: „Žádný druhý Černobyl. I Východ musí začít myslet jinak!“

Kandidát západoněmeckých sociálních demokratů na úřad spolkového kancléře Johannes Rau žádá změnu myšlení v energetické politice. V zásadním referátě, ve kterém označil za hlavní cíl sociálně-demokratické hospodářské politiky boj proti nezaměstnanosti, prohlásil, že vzhledem k neštěstí na reaktoru „nastal čas ke změně myšlení.“ Jakkoli je správné, že v atomových elektrárnách Spolkové republiky je děláno mnoho pro jejich bezpečnost, „nemůže přece žádný vědec a žádný politik s dobrým svědomím vyloučit, že i u nás nedojde k poruchám nebo dokonce k velké nukleární nehodě.“ Černobyl ukazuje, že „dlouhodobá rizika jaderné energie jsou příliš velká.“ Politickým cílem sociálních demokratů zůstává podle něho „učinit využití jaderné energie střednědobě přebytečným.“ Pro stávající atomové elektrárny žádal Rau strategii dodatečného zvýšení bezpečnosti. To neplatí jen pro Spolkovou republiku. Národně a mezinárodně musí všichni, kteří jsou pro tyto otázky příslušní, zasednout k jednomu stolu.

Za „scesií“ označil Rau vstup do velkotechnického, komerčního plutoniového hospodářství.

Dále než Rau šel vůdce strany ve ŠlesvickuHolštýnsku Björn Engholm. Podle jeho slov rozum vyžaduje, „abychom tak rychle jak je možné z jaderné energie vystoupili“. Nehoda v Sovětském svazu je předběžný vrchol celého řetězu nehod.

Podle Engholmova názoru lidstvo s atomovou energií překročilo hranice toho, co si může vzít naodpovědnost. Dodatečné zvýšení bezpečnosti u existujících jaderných elektráren nestačí, musí být řečeno zřetelně ne. Engholm proto také žádal časově závazný plán výstupu.

Tímto směrem míří také požadavky Pracovního společenství SPD pro otázky zaměstnanců (Arbeitsgemeinschaft für Arbeitnehmerfragen, AfA), které bylo dosud považováno spíše za stoupence atomové energie a Pracovního společenství sociálně-demokratických žen (Arbeitsgemeinschaft sozialdemokratischer Frauen, ASF). Ve svém prohlášení žádá rovněž konkrétní časový plán pro spořádaný výstup z jaderné energie. Uvedení dalších jaderných elektráren do provozu musí být zabráněno všemi prostředky, které jsou k dispozici. Totéž platí pro vstup do plutoniového hospodářství.

Předsedkyně ASF Inge Wettig-Danielmeier žádala úplné zřeknutí se atomové energie v průběhu příštích 10 let. Nové zdroje jaderné energie nesmí být od nynějška dány do provozu nebo povoleny. Atomový expert Klaus Traube dokonce v diskusi mínil, že výstup je možný během jednoho roku. Varoval před hladkými formulacemi a žádal reálné zvážení stávajících možností.

Frankfurter Rundschau, 10. května 1986 □

Podle zprávy agentury DPA uvažuje švédská vláda (kterou tvoří sociální demokraté) o předčasném výstupu z atomové energie. Odpovídající rozhodnutí je podle ministerského předsedy Ingvara Carlssona závislé na posudku švédské rady pro atomovou energii, která má znovu posoudit bezpečnost atomových elektráren.

Vláda předložila nedávno plán, podle kterého by výstup z atomové energie, přijatý v lidovém hlasování v r. 1980, měl začít v r. 1995 a skončit v r. 2010. Projevenou ochotou tyto termíny zkrátit Carlsson reagoval na požadavek Dánska, aby švédská atomová elektrárna, ležící jen 20 km od Kodaně, byla zastavena.

JSME RÁDI,

že naše KORESPONDENCE byla tak příznivě přijata. Na některé oblasť nemůžeme reagovat - neznáme zpáteční adresy; ale to patří k situaci (doufejme, že se bude měnit).

Přání abychom referovali o oblase sjezdu KSČ mezi západními socialisty nemůžeme vyhovět, sjezd zůstává bez povšimnutí.

Kruh čs. sociálních demokratů v zahraničí

Je lépe, když si děti nebudou chvilku hrát venku. Platí to pro německé děti na Východě i na Západě, pro rakouské, české, polské, dánské a švédské děti, ale přirozeně také pro sovětské, pokud se to jejich rodiče dozvědí.

Radioaktivita demonstuje společně nebezpečí bez ohledu na hranice. Následky atomové katastrofy zasažnou stejně lidi jako komunisty, lidi v zemích NATO, Varšavského paktu i neutrálu. Stáři, pohlaví, sociální standard, politické přesvědčení nehrají žádnou roli. Před atomovým nebezpečím jsou všichni rovni. A Černobyl není dál od Vídně než Videň od Paříže.

Během několika dnů ozářil atomový požár v Černobylu skutečnost, kterou mnozí nechtěli vidět: existuje dům Evropa a jeho obyvatelé sdílejí společně jistotu a nejistotu.

Zajímavé jsou reakce na to, co Geigerovy počítače dokazují. Sovětský svaz oddramatizovával situaci a tím ji zhoršuje. Německá spolková vláda nemá sice žádné informace, ví ale jistě, že nám žádné nebezpečí nehrozí a při tom nás varuje před nebezpečím. SPD má štěstí. Usnesení jejího vedení o možnosti „vystoupit“ z atomové energie a o odmítnutí plutoniového hospodářství by bez Černobylu zůstalo bez povšimnutí - teď zapadá do dnešní politické situace.

Zelení dělají svému jménu čest a žádají krátce a zeleně zastavení všech jaderných reaktorů. Je to jednoduché, protože se ví, že k tomu ani zde ani na Východě nedojde.

Poučení z Černobylu znamená, že je příliš laciné a že by bylo čistým ohlupováním lidí žádat jednoduše odstranění všech nebezpečí. Evropa se musí učit, jak žít s těmito nebezpečími, která si sama vytvořila.

V tom je německá spolková vláda už realističtější. Požaduje (kancelář Kohl) vysvětlení a informace, dohodu, mezinárodní dozor nad bezpečností jaderných elektráren. Genscher odvozuje z černobylské katastrofy povinnost větší kooperace. Mluví o „lidském společenství k přežití“, čím víc pokročí nezbytný technický vývoj. Technologické rozdělení Evropy a světa proto prý není modelem budoucnosti.

Je to všechno neobyčejně správné. Vyvstává otázka, proč muselo dojít k Černobylu, aby se došlo k takovému úvahám. Všechno to bylo správné už před ním. Evropský systém smluv, který by upravoval výměnu informací a spolupráci pro ukončení atomového nebezpečí, je nanejvýš potřebný.

Ale musíme udělat další krok dopředu. Co platí o atomové energii, platí tím víc pro atomové zbraně.

Vzít si z Černobylu poučení znamená uznat, že se přec jen může stát co by se stát nemělo nebo co se stát nesmí. Exploduje tisíce atomových bomb by znamenala tisíce Černobylů bez vítězů a poražených, kteří by byli jen partnery v utrpení.

Zameškaná preventivní opatření pro civilní katastrofy vyžadují zejména nyní opatření, aby nedošlo k vojenské katastrofě. Společenství na přežití už existuje; chybí mu jen ještě pravidla a nástroje, aby zůstalo naživu.

Společná bezpečnost je možná jen partnerstvím v domě Evropa. Rozlišování mezi Východem a Západem, mezi přítelem, který sdílí můj světový názor a politickým protivníkem, mezi vojenským a mírovým atomovým nebezpečím, se stává druhořadým.

Na Západě je konečně ochota jednat tak, jak je nutné vůči nebezpečí, které atomové reaktory představují, i nadále však trvají rozpaky nad konsekvencemi v oblasti vojenské.

Na Východě je to obráceně. Tam byla zásada stability, nechopnosti vojenského útoku, kontroly, atomárně i konvencionálně uznána, ale trvají rozpaky učinit krok na civilní atomové rovině.

Atomový věk vyžaduje partnerství bezpečnosti, vojenské i civilní. Jedna bez druhé by bylo málo.

Gorbačov hovořil o domě Evropa. Připustil, aby byl vzat za slovo, půjde-li o vojenská nebezpečí. Když jde o civilní nebezpečí v evropském domě, je nezbytná stejná důslednost.

Náš evropský dům není jen hezkým obrazem, je to realita. Černobyl shodil s jeho střechy několik cihel. Co se pod tím stalo, nám zůstalo zakryto, ale dotýká se to všech obyvatel. Učit se z Černobylu znamená přizpůsobit domovní řád našeho společného evropského domova požadavkům, jak každý z jeho obyvatel má zacházet s atomovým ohněm. Náš dům je ho plný.

Učit se z Černobylu znamená udělat to správné už teď, dřív než exploduje první atomová bomba. Malý Černobyl nám ukázal, co musíme udělat, abychom nezažili že by se stalo to, co se stát nesmí.

Albert Einstein řekl, že atomová bomba změnila svět, ale nezměnila myšlení lidí. Radioaktivní mrak nad Evropou je znamením, že musíme začít myslet jinak. Menetekel byl známý tajemný nápis, který předpověděl pád babilonského krále Belsazara; on ho nedbal ... Černobyl je ono menetekel, které Evropanům říká, podle jakých pravidel musí upravit svůj dům, chtějí-li žít. Vorwärts

SOVĚTSKÝ SVAZ: RADIKÁLNÍ REFORMY?

Pod tímto titulem komentuje zahraniční redaktor rakouské Arbeiterzeitung Georg Hoffmann-Ostenhof výsledky sjezdu KSSS v teoretickém a diskusním měsíčníku SPÖ Die Zukunft:

Stále zřetelněji se ukazuje podivuhodná mentalita: „Jak by se daly věci zlepšit, aniž by se něco změnilo?“, přiznal Michal Gorbačov na XXVII. sjezdu KSSS. A vzal do úst poprvé slovo „radikální reformy“, které sovětské hospodářství potřebuje.

Zůstane při Gorbačovově karatelské mentalitě nebo sev Moskvě chystají vzít to s „radikální reformou“ opravdu vážně? Jednoznačné bilance sjezdu nevyplývá.

Jistě: bylo tam slyšet pozoruhodné věci. Brežněvova éra tam byla v nejostřejší formě kritizována - aniž by se samozřejmě řekla jména. Obvyklá sebechvála a jásání nad výdobytky socialismu dopadly zkrátka. Převládala kritika. „Stagnace“ bylo na sjezdu módní slovo. Zaspalo se prý deset let vývoje. Byly pranýřovány lenost a plýtvání. Gorbačov napadal přímo a před celou světovou veřejností jednotlivá ministerstva, která pro svoje „byrokraticko-přízemní zásahy“ prý jsou překážkou hospodářského rozvoje. A v hrubých obrysech bylo nastíněno, co by bylo nutno dělat, aby ambiciózní cíle - zdvojnásobení produkce do r. 2000 a radikální zvýšení produktivity - byly dosaženy: posílení centra, které však nemá už tak strunu určovat, víc samostatnosti podnikům, mzdy mají být vázány na úspěch podniků. Všechno, co je mezi tím, ministerská byrokracie, tisíce rukou škralbů v sovětských úřadech, to, co jeden pisatel dopisu v Pravdě označil za „línou, bahnitou byrokratickou vrstvu“ má značně ztratit na své váze.

A nejen delegáti sjezdu otvírali oči, i sovětská žurnalisté stáli s otevřenou pusou, když nový moskevský šéf strany Jelcin, položil otázky, které by ještě před nedlouhou dobou mohly znamenat kriminál. „Proč se nám nedaří za tolik let vytrhat kořeny byrokracie, sociální nespravedlnosti a zneužívání moci“, ptal se a nesvaloval vinu jen na ministerstva, ale zahrnul stranu a její vedoucí grémia mezi ty, proti jejichž nespravedlivým privilegiím se postavil. To byly samozřejmě radikální tóny, které by skutečně naznačovaly novou epochu v sovětské historii.

Melodie starých dob však nebyly méně slyšitelné. A sice ne od zažraných brežněvistů, ale od samotných Gorbačovových spřeženců byly tvrdě vytýčeny hranice kritiky. Muž číslo dvě v Kremlu, Ligačev, vypálil na stranický list Pravda, jehož dopisy čtenářů byly zřejmě příliš otevřené. Další muž Gorbačovovy sestavy, šéf KGB Ščerbikov, vyrazil k útoky proti zahraniční „diverzi“, vyhlásil boj „špiónům a jejich sovětským pomocníkům a odhalil ve videokazetách vehikl „antisovětské subverze“. V oblasti kultury mluvili řečníci jak za Ždanovových časů a Ždanov, Stalinův papež kultury a vynálezce socialistického realismu byl v tisku slaven jako velký vychovatel. Především však na počátku ohlášená „velká reforma“ hospodářství zůstala v průběhu sjezdu neobvykle bledá.

Výzvy k přechodu k intenzivnímu hospodářství, k větší efektivitě a ke zvyšování produktivity nebyly doprovázeny poukazem na konkrétní kroky. Bez odpovědi zůstala otázka, jak se dosud strnulý systém cen má změnit. Nijak nebylo ukázáno, jak má vypadat rozsah budoucí autonomie podniků a diferenciacce mezd. A také omezené zavedení tržních mechanismů bylo expressis verbis jasně odmítnuto.

V Moskvě se v žádném případě nemluvílo maďarsky, natož čínsky.

Kremlologové hádají ještě dnes, co tyto rozličné, mnohdy protichůdné akcenty na sjezdu znamenají. Je v běhu mocenský boj mezi „radikálními reformisty“ a ustrašenými brzdáři? Nebo se jedná jen zdánlivě o protichůdnost a rozdílné akcenty tvoří integrující součastí jednotného projektu?

Sjezd byl v každém případě zrcadlem dilematu sovětského vedení. „Stojíme zády u zdi, něco radikálního se musí stát“, řekl mi jeden stranický intelektuál, „ale bude to tvrdé“. V první řadě - a to je cítit v Sovětském svazu na každém kroku - tamější systém funguje sice špatně, ale není to cizí, narobovaný systém, jako třeba v jiných východoevropských zemích. Je to jejich systém, organicky spojený se sovětskou společností. Každá změna jeho části má ohromné důsledky ve všech rovinách. A ty jsou nedozírné. Nejen to. Jestliže se dotkne střední byrokracie, objeví se v ní silný soupeř. Malá ochutnávka byla už před sjezdem. Ze stovky ministerstev v Moskvě bylo šest příslušných jen pro zemědělství. Gorbačov racionalizoval - sloučil je do jediného ministerstva. 12.000 lidí, kteří měli výnosné prebendy a pohodlné zaměstnání, bylo jedním rázem přebytečných. A to se týká jen zemědělství a jen centrály. To vše je nutné znásobit počtem republik. K tomu je nutné připočítat ještě podřízené úřady. Skutečně „odtučnění“ vše dusící byrokracie by se týkalo - a to není přehnané - milionů lidí. A všichni ti to mali a velcí šéfové nejsou jen mocní. Mají také co ztratit. Budou se bránit.

Jestliže chce vedení opravdu modernizovat, musí začít boj s těmito draky. Ale aby proti tomuto mocnému soupeři vyhrálo, potřebují ti tam nahoře - tak to vypadá - spojení: lidi dole. Bylo by třeba mobilizovat jejich nadšení. Zdá se, že k tomu však dosavadní morální výzvy k lepší práci a

efektivnosti nestačí. Všechny rozhovory s „malým člověkem“ v Moskvě ukazují vcelku pozitivní postoj vůči Gorbačovovi. Ně však velké naděje, spíš vyčkávání.

K mobilizaci lidí by bylo třeba skutečně zlepšení materiální situace. A při kritice by lidé museli mít jistotu, že nebudou hned považováni za „antissocialistické žilvy“ nebo „pomocníky zahraničních agentů“.

Ale právě před takovým uvolněním má nová kremelská sestava strach, protože nikdo v Sovětském svazu neví co se stane, když se lidé dostanou do pohybu. Po desetiletí v tom nejsou zkušenosti. To je dilema, kterému je sovětské vedení vystaveno. A toto dilema bude určovat vývoj příštích let. Názznaky, že to bude vyvolávat boje křidel v nové vedoucí generaci, už jsou. Možná, že Gorbačov nesedí tak silně v sedle, jak by se po jeho bleskovém startu v minulých měsících zdálo.

MEZINÁRODNÍ POLITIKA

BEZPEČNOST EVROPY JE MOŽNÁ JEN S USA A KANADOU

Vedoucí zástupci socialistických a sociálnědemokratických stran z členských zemí NATO projednávali na své dvoudenní konferenci koncem listopadu minulého roku otázky společné bezpečnosti; jednání se mj. zúčastnili předseda belgické socialistické strany Karel van Miert, za dánskou sociálně-demokratickou stranu bývalý ministr obrany Kjeld Olesen, za německou sociálně-demokratickou stranu poslanec Egon Bahr, člen jejího předsednictva a poslanec Andreas von Bülow, předseda bezpečnostní komise, za britskou Labour Party poslanec Marin O'Neil, mlvoči strany pro otázky obrany, za norskou stranu práce její předsedkyně Gro Harlem Bruntland (mezitím ministerská předsedkyně) a zástupci francouzské, holandské, italské, luxemburské a řecké (PASOK) strany.

V přijaté komuniké se mj. praví:

- Kolektivní bezpečnost západoevropských členských zemí Atlantického společenství může být i nadále nejučinněji zajištěna ve spolupráci se Spojenými státy americkými a Kanadou v rámci Atlantického paktu.

Pro posílení bezpečnosti Paktu je nezbytné neúnavné usilování o uskutečnění uvolnění a kontroly zbrojení a o odzbrojení cestou jednání a dohod na základě přiměřené schopnosti obrany.

- Západoevropské země musí jednotlivě i společně poznat svoji zvláštní odpovědnost za zajištění a vývoj bezpečnosti na evropském kontinentě a odpovídajícím způsobem jednat.

Tato odpovědnost vyžaduje zesílení jejich úsilí o větší soudržnost v perspektivě budoucnosti a užší spolupráci v bezpečnostní politice; při tom plně respektují rozdílné opce členů paktu, pro které se rozhodnou při uskutečňování své bezpečnostní politiky na základě svých specifických národnostních bezpečnostních zájmů.

Západoevropské země nemohou jako členové paktu suverénních států delegovat odpovědnost za svoji bezpečnost na jiné státy. Musí se proto aktivně podílet na všech jednáních, týkajících se evropské bezpečnosti.

Západoevropské země musí hledat aktivní dialog s východoevropskými zeměmi, aby vytvořily společné porozumění pro bezpečnostní problémy.

Vytvoření skutečného evropského sloupu v Paktu vyžaduje úzkou spolupráci, která v zásadě zahrnuje schopnost obrany západoevropských členských zemí.

- Je naléhavé zapotřebí ukončit závody ve zbrojení a dosáhnout odzbrojení. Dábelský kruh závodů ve zbrojení musí být přerušen.

Zavedení nových zbrojních systémů ohrožuje stabilitu a přináší s sebou stále nové a stále větší problémy pro bezpečnost mezi Západem a Východem.

Musí být zabráněno rozšíření závodů ve zbrojení do kosmu na základě SDI a podobných konceptů, protože to vytváří jen iluzi větší bezpečnosti a ve skutečnosti ohrožuje strategickou stabilitu a uvnitř spojeneckých zón vytváří nestejnou bezpečnost.

Evropa by se měla koncentrovat na mírové využití kosmu, včetně použití satelitů ke kontrole vojenských aktivit.

- Zkušenost s vývojem pochybné stability, které bylo dosaženo doktrínou o jistém vzájemném zničení ukazuje, že žádná strana nemůže dosáhnout svou bezpečnost stále větším hromaděním zbraní hromadného ničení.

Cílem proto musí být dosažení vzájemně garantované bezpečnosti nejen pro obě supervelmoci,

ale také pro Evropu. To může být umožněno úspěšnými jednáními, která, podporována nezávislými kroky, přispějí k celkovému řešení.

Naším bezprostředním cílem musí být vytvoření přibližné vojenské rovnováhy a tím zajištění vzájemné bezpečnosti a stability na nejnížší možné úrovni.

Vzhledem k vývoji nových vojenských technologií je naléhavě nutné zesílené úsilí k posílení stability mezi Západem a Východem.

Při jednáních by mělo být důrazně usilováno o omezení a snížení konvenčních sil a výzbroje.

Zlepšení konvenční stability ulehčí další redukce na úseku útočných a taktických jaderných zbraní v Evropě. To také zlepší vyhlídky pro jednání o bezatomových pásmech a koridorech.

- Účastníci projednali výsledky ženevského setkání na nejvyšší úrovni a konstatují:

-Setkání bylo uvítáno jako signál pro ukončení šestiletého období, během kterého vůdcové obou supervelmocí neprojednávali naléhavé problémy světa osobně.

-Pozitivní ovzduší, ve kterém se setkání uskutečnilo, slibuje pro budoucnost konstruktivní vztahy mezi USA a Sovětským svazem.

-Shoda mezi panem Reaganem a panem Gorbačovem v tom, že atomovou válku nelze vyhrát, jejich přesvědčení, že žádná strana by neměla usilovat o vojenskou převahu a jejich vyhlášení o zabránění závodů ve zbrojení v kosmu a zastavení závodů ve zbrojení na zemi mají základní význam pro bezpečnost světa.

-Současně je třeba vidět, že během setkání nebylo dosaženo žádných konkrétních výsledků. Proto je velmi důležité, aby nedošlo k zastavení tohoto vývoje tím, že by chyběly iniciativy k oboustranně výhodným dohodám.

Během následujících jednání by Sovětský svaz a Spojené státy měly upustit od dalšího rozmiřování nukleárních zbraní alespoň pro dohodnutou, omezenou dobu.

Životně důležité zájmy Evropy v oblasti bezpečnosti a odzbrojení naléhavě vyžadují, aby vlády použily všechny svůj vliv k tomu, aby probíhající jednání byla produktivní a aby se zabránilo vzniku nových závodů ve zbrojení v neprospěch evropské bezpečnosti.

Západoevropské vlády se musí chopit iniciativ, aby ženevská jednání, vídeňská jednání MBFR a stockholmská konference pokračily dopředu a přinesly konkrétní výsledky.

Evropa musí pozorně sledovat realizaci Ženevy a praktické činy supervelmocí měřit úmysly a prohlášeními, které byly v Ženevě učiněny.

TAK SE O PALME DÍVAL NA AFGHÁNISTÁN

Počátkem února měli švédští novináři Sven Lindqvist a Jan Stolpe interview s Olofem Palmem o Afghánistánu: o válce, o možnosti, že by se Sovětský svaz stabil, o švédské solidarím pomoci. Rozhovor byl ve Švédsku publikován až po Palmeho smrti. Uveřejňujeme ho v poněkud zkrácené verzi.

Proč odsuzuješ invazi Sovětského svazu v Afghánistánu? Hraje při tom nějakou roli okolnost, že Afghánistán byl, tak jako Švédsko, zemí, která dělala politiku konsekventní neutrality?

- Invaze Sovětského svazu je porušením národní nezávislosti malé země a je v rozporu s lidskými právy. To je to základní. Pozice malých států ve světě, který je rozdělen mezi dvě velmoci a enormní technologickou převahou ve vojenské oblasti, je velmi nesnadná. To vyžaduje solidaritu mezi nimi navzájem, jsou-li porušena práva některého z nich.

Zamotná invaze je tedy útokem proti lidským právům. Ale v Afghánistánu jsou páčány také válečné zločiny. Válčení vedené sovětskou stranou přece znamená nálety i na civilní cíle - jsou spalována pole, jsou ničeny mešity a zavodňovací zařízení.

- Nepoužívám termínu válečné zločiny ani tady, ani v jiných souvislostech. Ale při různých příležitostech jsem protestoval proti způsobu válčení Sovětského svazu, jak pokud se týká zbraní, které jsou používány, tak pokud jde o škody, které byly způsobeny, a proti porušování lidských práv.

Jak se díváš na následky invaze pro situaci ve světě? Pro zmírnění napětí?

- Invaze v Afghánistánu je ze dvou důvodů historickou chybou Sovětského svazu. Jednak znamená oficiální tečku za politikou zmiřování napětí. Zbrojení ve Spojených státech bylo započato během posledních Carterových let s Afghánistánem jako motivací. Byly zde i jiné faktory, protiklady je možno pozorovat už v roce 1975 - ale invaze do Afghánistánu učinila konec zmiřování napětí. Od té doby nastalo období velkého napětí, Afghánistán v tom hraje dále velkou roli. Invaze také vedla k mimořádně silné reakci ve všech zemích třetího světa s hlasováním proti Sovětskému svazu, jaké jsme dříve ve Spojených národech nikdy nezažili. Sovětský svaz tím byl tedy poškozen dvěma způsoby: jednak v poměru k USA, pokud šlo o přání pokračovat v politice uvolňování napětí, jednak v poměru k třetímu světu jako celku.

Myslíš tedy, že válka v Afghánistánu je faktor, který efektivně blokuje proces uvolňování napětí?

- Není to jediný faktor, mnoho jiných zde také hrálo svou roli. Začalo to již v roce 1975 v Helsinkách. Kissinger v té době reagoval velice silně na události v Angole, které považoval za útok vůči politice uvolňování napětí. Začalo to tedy již tam.

Jestli ti dobře rozumím, tak jsi toho názoru, že pokud bude válka v Afghánistánu trvat, je velmi obtížné se v politice uvolňování dostat dál?

- Politiku uvolňování napětí je nutno provádět v každém případě, má-li tento svět přežít. V tom jsem konsekventní. Přimlouval jsem se velice za politiku uvolňování napětí, přestože byla vedena válka ve Vietnamu a zrovna tak musí svět přežít, přestože je vedena válka v Afghánistánu. Je jasné, že se tyto dvě věci navzájem ovlivňují. Politice uvolňování by ukončení války v Afghánistánu prospělo, ale stejně tak platí, že se válka snadněji ukončí v situaci zmírněného napětí.

Zmínili jsme se o vietnamské válce. Jaké shody a rozdíly vidíš mezi válkou ve Vietnamu a v Afghánistánu?

- Na to se nedá snadno odpovědět. Základní shoda je v tom, že se v obou případech jedná o činy namířené proti samostatnosti malých národů, a to je v rozporu s lidskými právy. Kromě toho k oběma válkám vedla stejná rozhodující chyba: posedlá zaujatost velmocí jejich vlastní bezpečnostní politikou. Podívejme se na různé výroky amerického prezidenta Johnsona o dominové teorii. Myslel si, že pokud Američané budou moci zastavit „rudou vlnu“, musí ji zastavit ve Vietnamu a že pro lidi doma v Tuscaloone je nutné, aby Vietnam drželi.

Myslím si, že Rusové jsou právě tak posedlí svým problémem bezpečnosti. Divají se na mapu a cítí se obklíčeni. Právě tak jako jsem si nikdy nemyslel, že Američané se drží ve Vietnamu proto, aby mohl pokračovat nahoru směrem k Číně, tak si nemyslím, že účelem sovětské invaze v Afghánistánu je jít dál, pokračovat dolů k teplým mořím, nýbrž že rozhodující je problém jejich vlastní bezpečnosti. Neomlouvá to nic z toho, co udělali, ale je to vysvětlení.

V Ženevě přece probíhají jednání. Viš, jak tam vypadá aktuální situace a zda je možné od nich něco nadějného očekávat?

- Ten kdo tato jednání vede, je můj blízký spolupracovník z konfliktu Irán - Irák, Cordovez, a problémy jsou částečně podobné. Dává najevo určitý optimismus. Myslí, že některé otázky již byly vyřešeny dohodami, ale velkou otázkou, kterou je nutno vyřešit, je stažení sovětských vojsk. Ta není právě jednoduchá. Jsou náznaky, že by se Sovětský svaz spokojil s vládou, která by nebyla vůči němu nepřátelská. Naproti tomu není možné očekávat, že by Sovětský svaz akceptoval silné protisovětskou vládu v Kábulu. Možností je zde znovuvytvoření neutrality.

Jaký vliv na to vše má veřejné mínění o Afghánistánu ve třetím světě, v Evropě a tady ve Švédsku?

- Sovětský svaz si je jistě vědom toho, že tato válka je pro něj politickou zátěží. V celém světě. Více politická než vojenská zátěž. Otázka je, zda nové vedení, které nenese žádnou přímou odpovědnost za započetí války, ji bude chtít ukončit.

Ten, kdo se angažuje proti sovětské intervenci v Afghánistánu, setkává se někdy s námitkou, že se staví na stejnou stranu jako Reagan a Thatcherová. Co odpovíš na takovou námitku?

- Je to námitka, se kterou žijeme po mnoho let. Lidé se mě často ptají: Jak můžeš stát v řadě otázek na stejné straně jako komunisté? Toto je zase situace, kde jsem jasně proti Sovětskému svazu. Člověk musí posuzovat každý problém samostatně.

Jiná námitka, se kterou se člověk setkává, je tato: Jak můžeme podporovat lidi, kteří jsou tak reaktivní, např. ve svém postoji k ženám?

- Afghánistán je nutno podporovat za podmínek, které tam existují. Nemůžeme převzít odpovědnost za to, co se tam stane po dosažení samostatnosti, to přece nejde, a to je nutno říci již nyní. Uvažte teoretický případ, že Afghánistán bude samostatný a velmi fundamentalistický - bylo by možné nám pak vyčítat, že jsme podporovali jeho samostatnost? Nikdo, kdo podporoval boj Vietnamců za samostatnost, nemůže být obviňován z toho, co se dnes ve Vietnamu děje.

Při každém konfliktu se ukazuje, že čím déle trvá, tím těžší je, aby pak získaly vliv umírněné síly. Nejjasnější příklad je Jižní Afrika právě nyní. Všechny umírněné síly jsou ve vedení ANC, ty by mohly problém vyřešit. Příští generace bude mnohem tvrdší. Je možné, že tomu je tak v Afghánistánu také, o tom však příliš málo vím.

Ty pojedíš v dubnu do Moskvy. Co tam řekneš o Afghánistánu?

- To jsem si ještě nepromyslel, ale jistě to přijde na pořad. Jednali jsme o tom při každém kontaktu se Sovětským svazem během posledních let, v té či oné formě. Naše stanovisko je zcela jasné.

MAĎARSKO-RAKOUSKÝ ROZHOVOR

Tento článek se poněkud vymyká z obvyklého rámce tím, že nevyovídá přímo o politice žádné socialistické strany: je to rozhovor vídeňského polobulvárního deníku Kurier s dlouholetým maďarským ministerským předsedou Jenő Fockem. Ilustruje však, jak se vyvinuly vzájemné vztahy Rakouska a Maďarska, které je také členem Varšavského paktu v letech, kdy zahraniční politiku Rakouska řídí socialistická strana; rozdíl proti vztahům Československa a Rakouska pokud jde o vzájemné vztahy není třeba zvlášť připomínat stejně jako není třeba poukazovat na vnitropolitické - a to pokud jde o politickou i hospodářskou stránku - rozdíly mezi Maďarskem a Československem.

-Pro nás Rakušany jsou vztahy k Maďarsku příkladem vzorných přátelských kontaktů bez ohledu na ideologické hranice. Jak to vypadá z maďarské strany, máte s Rakušany nějaké problémy?

-Říkám to rád - s vámi problémy nemáme.

-Pro Maďarsko to bylo jistě zpočátku odvážné, mít tak řečeno otevřenou hranici s Rakouskem. Mohly by se toho dnes odvážit také jiné sousední východní státy?

-V tom rozsahu ne.

-Proč ne?

-Tuto otázku nemůžete klást mně, na to se musíte zeptat našich sousedů. Všude se to nevyvíjí tak dobře jako mezi našimi dvěma zeměmi. Už před více lety jsem říkal Čechům, aby lépe sledovali rakousko-maďarské vztahy. Od té doby se sice mnohé zlepšilo, ale podle mého názoru by mělo být přesto mnoho ještě lepší.

-Považujete vztahy mezi Rakouskem a Maďarskem za tak odolné proti krizím, že i napětí mezi supervelmocemi na tom nemohou nic změnit?

-Ano, myslím si to. Řeknu dokonce: čím větší jsou protiklady mezi velkými, tím úžeji musí malé a střední státy vytvářet svou spolupráci.

-V tom to má asi Rakousko snazší než Maďarsko jako člen Varšavského paktu.

-Pro nás to také není obtížné. Musíme jen být hodní ... Když je někdo hodný, polyby nahoru a dolů ve vztazích mezi supervelmocemi jeho vlastní zahraniční vztahy neruší. Když jsou vztahy mezi Východem a Západem napjaté, pracujeme ještě pilněji v mezinárodních grémiích.

-Nejsou v krizových obdobích kontakty s Rakouskem přece jen méně problematické než třeba s Německem?

-To ano.

-O dřívějším kremelském šéfovi Andropovovi se říká, že byl velkým přívržencem „maďarské cesty“.

-Nemáme ani teď problémy. Musíme fádně dělat to, co děláme už léta. Podívejte se, XXVII. sjezd sovětské komunistické strany nastoupil tu cestu, kterou jsme my nastoupili už před dvaceti roky.

-To znamená, že se domníváte, že Gorbačov vaši cestu potvrzuje?

-Gorbačov jde svou vlastní cestou. Ale: tuto cestu Sověti také už před dvaceti roky vyhlásili - jenže ji na rozdíl od nás nemohli až do konce dojít. SSSR je ohromným státem, my to máme lehčí - jsme menší. Doufám, že teď bude Sovětský svaz moci skutečně dělat všechno to, co s námi tenkrát společně akceptoval.

-Když v ústředí sedí silný vůdce, tak je tlak navenek obvykle větší: víc disciplinovanosti, víc centralismu. To znamená, že i pro Maďarsko by měly vlastně nastat horší časy.

-Nevěřím, že nastanou horší časy. Po naftové krizi asi před deseti roky byla centralizace nepochybně silnější. Náš reformní kurs v každém případě pokračuje.

-Ale s „mladším“, po činech toužícím vůdcem v Kremle by mohlo být přec jen těžší obdělávat vlastní zahrádku než v oněch dobách, kdy v Kremle seděli velmi staří a velmi nemocní muži.

-Ne, ne. Je to právě naopak. Gorbačov - tento „mladý“ vůdce, jak vy říkáte - už udělal některé přesvědčující kroky.

-Popravdě je Gorbačov už taky dědeček.

-A přesto by mohl být docela dobře synem Jánose Kádára nebo Todora Živkova.

-I ideologicky synem?

-Ne, ale to už je příliš ostrá otázka.

STARÉ STEREOTYPY MUSÍ BÝT PŘEKONÁNY

Ještě před sjezdem KSSS vypracovala skupina poslanců SPD analýzu nového směru sovětské politiky a pokusila se narysovat závěry, které z toho vyplývají pro zahraniční politiku SPD. Své téze předložila k diskusi v poslaneckém klubu a ve straně.

Otiskujeme závěrečnou část tohoto obsáhlého elaborátu.

„Analýza zkušeností, které byly na úseku reformou udělány, vede k závěru, že mechanismus, který byl vytvořen před mnoha desetiletími, není možné zlepšit tím, že jeho nejzastaralejší součásti budou vždy nahrazeny efektivnějšími. Nedostaneme se dál bez toho, že si přiznáme, že k nahrazení konkrétních systémů produkčních vztahů dochází při výstavbě komunismu velmi zřídka (jednou za několik desítek let), že je pak ale obsáhlá a hluboká.“

Tato téze vědeckého centra v Novosibirsku znamená: v Sovětském svazu dnes nejde o jednotlivé, v jejich souvislostech a dosahu omezené reformy, ale o změnu produkčních vztahů vcelku. To přiloží hned několik závěrů.

Při hospodářských (a tím také společenských) reformách se jedná o politický projekt s dlouhodobě stanoveným cílem, jehož dynamika se však rozvine až v jeho průběhu. „Prostředky k dosažení tohoto cíle jsou však poznatelné jen v obrysech. Je to spíše základní stanovení úmyslů než konečné formy přeměny nových produkčních poměrů.“

Pro takovouto dlouhodobou reformní úsilí je nezbytný ekonomický a sociální tlak, který Gorbačov svou politikou vědomě podporuje. Nezbytnost modernizace produkčního aparátu, kvalitativně-intenzivního hospodářského rozvoje a rozšíření služeb a konzumního sektoru jsou při tom důležitémi body.

Můžeme se proto připojit k úvahám, že nejen ideologické, ale především věcné úvahy pro to mluví a empirické zkušenosti potvrzují, „že očekávané účinky ve směru podnikových iniciativ k technickému vybavení, ke snížení nákladů na zdroje, zvýšení kvality výrobků atd. reálně vyžadují rozšíření míry rozhodovací a dispoziční svobody závodů a tím přechod od direktivního centralizování k - přinejmenším částečné - decentralizaci plánovacích rozhodnutí a k utváření produkčních a re-produkčních procesů.“ Pro zavedení dalekosáhlých reform mluví konečně okolnost, že v KS SSSR je už po měsíce projednávána úloha „subjektivního faktoru“, tedy role člověka. Podnětem pro to jsou např. práce akademiků Aganbegjana a Bogomolova. Od všesvazové konference o „otázkách ideologie a hospodářství“ v prosinci 1984 jsou na všech úrovních vedeny diskuse o Gorbačovových tezích, že Sovětský svaz dosáhl ekonomickou, vědeckotechnickou a vojenskou úroveň, na které je možné řešit úkoly socialismu bez „historických hypoték priority třídního boje uvnitř a navenek“; to znamená rozvoj výrobních sil spojit daleko silněji s demokratizací a samosprávou. Jde o posílení individuální iniciativy v rámci kolektivního vlastnictví výrobních prostředků. To však neznamená návrat k nějaké soukromohospodářské formě.

Gorbačov nenechává na pochybách o tom, v čem vidí hlavní nástroj změn: nezbytného tempa vě. Předpovídat, zda uvedené reformy skutečně budou prosazeny a budou mít úspěch a uvedou do chodu dynamiku strukturálních změn, patří do oblasti „kremelského hvězdopřevectví“. Nad budoucím kursem nového kremelského vedení v hospodářské politice je přes mnoho veřejných vyhlášení i nadále velký otázník. Je však nápadné, že Gorbačov se od léta 1985 k otázkám hospodářství vyjadřuje jen zřídka, ale o to častější jsou jeho aktivity v oblasti zahraniční a bezpečnostní politiky. SSSR je ve stadiu „zjišťování svého stavu.“ Bilance, které jsou dělány na jednotlivých sjezdech strany v republikách, jsou často jen negativními bilancemi o hospodářství a sociální politice v posledních pěti letech. Obzvlášť neúprosně to ukázal nový moskevský šéf strany Boris Jelcin. Přitom je situace v hlavním městě ještě mnohem lepší než v provinciích. Jelcinovy vývody však ukazují, jak obtížná asi cesta Sovětského svazu k modernizované průmyslové společnosti bude. Dimenze problémů při dějinné hypotéce a velikosti země jsou pro nás ve velké míře nepředstavitelné. Proto nepřekvapuje, že konkrétní náplň hospodářských reform je dosud nejasná. Navíc se množí hlasy, podle kterých je nutné vzít v úvahu, že čas pro obnovu, kterou nové vedení zatím mělo, je velmi krátký. Přesto však není možné nevidět, že od „obratu“, zahájeného Andropovem v listopadu 1982 došlo k významným změnám. Jsou jasné náznaky pro to, že sovětské vedení o změnách nejen mluví, ale že také chce provést vážné politické změny sovětského systému. Přesto nemohou být samozřejmě přehlíženy důležité překážky a odpory proti reformám.

- Reformní úsilí vede ke konfliktům s částmi stranického vedení, politického aparátu, armády a správy, které nemohou být podceňovány. „Pro funkcionáře odvětvových ministerstev a jejich teritoriální orgány znamená přestavba výrobních vztahů značné omezení a zjednodušení jejich kompetencí.“ „Úspěšné řešení tohoto problému je možné jen na základě promyšlené sociální strate-

gie, která musí ty skupiny, které jsou na změně současného stavu zainteresovány, aktivovat a ty, které by působily jako brzda, blokovat." Gorbačov to vyjádřil následovně: „Musí nám být jasné, že každý krok vpřed je spojen s hlubokou demokratizací společnosti.“

Zda tento záměr však povede ke všeobecné demokratizaci sovětské společnosti a politického systému, nelze dnes říci.

- Hospodářské reformy nejsou proveditelné bez zpolitizování a demokratizování také stranických a vedoucích grémií, tedy politických mocenských centrál. Tím povedou také ke změnám politických hierarchií.

- Pro reformní snahy je jisté rozhodující politická situace ve světě a zejména vývoj v Evropě. Trvalé prodloužení gigantických závodů ve zbrojení a zostření vztahů Východ - Západ by ekonomické a politické hříště pro reformy podstatně zúžilo. Z toho však na druhé straně vyplývá politická šance pro evropskou politiku, která, aniž by se dotýkala základních svazků, může mezinárodně - politicky přispět k „ochraně“ reformních snah v SSSR. K tomu patří rozhodná politika „bezpečnostního partnerství“ a rozvedení konkrétních kroků pro „druhou fázi východní politiky“ v různých oblastech, např. od ochrany životního prostředí po kulturní politiku.

Principiální význam má rozšíření „socialistické samosprávy“. Gorbačov doslovně: „Chtěl bych naprosto jasně zdůraznit: bez všestranného rozšíření a prohloubení socialistické demokracie, to znamená bez vytvoření podmínek pro denní aktivní účast všech pracujících, jejich kolektivů a organizací při řešení otázek státního a společenského života nebudeme moci jít úspěšně vpřed.“

KONKRETNÍ KROKY

Sovětský svaz se v 80. letech ocitá na rozhraní, začíná nová dlouhodobá etapa změn. Úkolem Spolkové republiky je nová aktivní východní politika. Pozitivní zlepšení úspěšného desetiletí německé poválečné zahraniční politiky nesmí být ohroženo.

Při započetí druhého stupně východní politiky musí být vzat zřetel na to, že se globální a evropské poměry změnilly stejně tak jako hospodářské a politické podmínky v zemích východní Evropy. K tomu patří např.:

- trvajících zrychlování vzájemného vysokého zbrojení s nebezpečím rozšíření nukleárního zbrojení v kosmu (SDI);

- boj o sféry vlivu zejména ve střední a v Latinské Americe, v Africe a na Blízkém východě;

- od druhé poloviny 70. let trvajících světová hospodářská krize s koncem „státu blahobytu“ v rozvíjených průmyslových zemích, místo kterého dochází k výstavbě nadměrných průmyslových kapacit, masové nezaměstnanosti a ekologickým krizím;

- potlačení a ztroskotání polského reformního hnutí (Solidarnosc);

- zostření problémů i ve východoevropských zemích, zejména v Sovětském svazu, které už nejsou přepisovány údajným ekonomickým zákonitostem, ale také chybám v politickém systému.

Shrme-li to, vyplývají z toho závěry a podněty pro konkrétní kroky:

1. Hlásíme se výslovně k evropské bezpečnostní politice. V tomto rámci nemůže být žádná zvláštní německá cesta do neutrality, poněvadž ta by se neslučovala s odpovědností, kterou v Evropě máme. Ale z Evropy, rozdělené na dvě části by se mohla stát Evropa rovnoprávného partnerství a spolupráce. Rozhodujícím předpokladem pro to je pokračování mírové a bezpečnostní politiky.

2. Spolková republika má otevřenou cestu k bezpečnostnímu partnerství, bezatomovým pásmům a jiným odzbrojovacím a důvěru vytvářejícím opatřením, které budou moci být dohodnuty v bilaterálních jednáních se zeměmi Východu, jak to SPD úspěšně praktikuje na příklad jednáními s SED. Všechna odzbrojovací opatření jsou nutná nejen proto, aby byla odvrácena dominující zbrojní politika, ale také proto, aby byly vytvořeny velké reformní možnosti v Sovětském svazu a ve východní Evropě. Odzbrojení a bezpečnostní partnerství zvětšují bilaterální hospodářské prostory a uvolňují situaci pro strukturální reformy - což samozřejmě platí i pro západní země.

3. Další vývoj našeho poměru k východoevropským zemím musí být postaven na rozumnou hospodářskou bázi. Ve znamení zostřených hospodářských obtíží, dlouhodobých tendencí ke stagnaci a vzhledem k velkým ekologickým úkolům také ve východoevropských státech je vybudování evropských hospodářských vztahů rozhodujícím vkladem k překonání krize. Z toho mohou Spolková republika, západní Evropa a východoevropské státy profitovat.

4. SPD právem kritizovala sovětský hospodářský a politický systém s jejich porušováním demokracie a lidských práv. Dnešní obtíže východoevropských zemí jsou dokladem oprávněnosti této kritiky: Sovětský svaz a jiné východoevropské země jsou i nadále jako „model“ nevhodné. Existuje však nepřehlédnutelná „konvergence“ v mnoha problémových okruzích, které mohou být vyřešeny reformami. Maďarské experimenty dokazují, že nepřímé ekonomické metody státního řízení hospodářství mohou být efektivní a fungovat a mohou poskytnout nástroj k řešení krize. Reformování hospodářských a plánovacích struktur v SSSR bude souhrnně účinné a jejich význam poznatelný až v delším časovém období.

5. Druhý stupeň východoevropské politiky se může stát příspěvkem k mezinárodní stabilizaci a zmenšit vojenské a hospodářské ohrožení. Na druhé straně může tato politika podpořit šance na „reformní komunismus“ v Evropě. Je zajímavé, že Gorbačov vyhledává především kontakty s italskými komunisty; při setkání vedení obou stran byla na rozdíl od dřívějšíka zjištěna mnohem větší shoda.

Není možné podceňovat, jaké reformně politické šance tím vznikají, že síly reformem vycházejí z komunistických stran a mohou se opírat o ideologickou a organizační sílu celé organizace. A konečně je naše solidarita s demokratickou opozicí a politicky neangažovanými lidmi ve východní Evropě jen tehdy účinná, jestliže je zapojena do kontextu s dalším rozvojem východní politiky a zlepšením podmínek pro reformy v těchto zemích.

10. Musíme tedy konečně překonat bariéry neznalostí, polopравd a hluboké skepse mezi evropskými zeměmi a místo toho řádně uvážit, jak dosáhnout více porozumění a informací mezi sebou navzájem. Ve východní Evropě 80. a 90. let začíná nové uspořádání politického systému, které bude stále méně souhlasit s těmi představami, které máme z 50. a 60. let.

Zátěže starých stereotypů musí být překonány, aby podceňováním nebo nedůvěrou nevznikla nová nebezpečí.

Zvláště důležitá je koordinace mezi novináři a vědci, abychom získali obraz vývojových procesů v Evropě bez předsudků.

Překlady a zveřejnění nejdůležitějších diskusí ve východní Evropě v podstatě chybí. Důležitým krokem pro větší vzájemné pochopení by byly Evropské fakulty na univerzitách východní a západní Evropy. K tomu patří také návrh na vytvoření Východem a Západem společně vedeného Institutu pro výzkum společenskopolitického vývoje ve východní Evropě.

Při své návštěvě ve Velké Británii prohlásil Gorbačov: „Všichni se musíme stále učit žít společně ve změněné moderní Evropě. Nikomu se nepodaří to zvládnout samotnému.“ To jsou slova, která by měla platit pro lidi a politiku na Východě i na Západě.

Frankfurter Rundschau 4. března 1986

PROČ SPÖ NEPŘIJALA POZVÁNÍ KSSS

Tak jako jiné sociálně-demokratické strany byla také rakouská socialistická strana pozvána na sjezd KSSS. Dr. Peter Jankowitsch, mezinárodní sekretář SPÖ, vysvětluje v orgánu strany, proč toto pozvání nepřijala.

Komunistická strana Sovětského svazu pozvala na svůj XXVII. sjezd do Moskvy letos poprvé také větší počet socialistických a sociálně demokratických stran, především ze západní Evropy. SPÖ - vedle německé a švédské sociální demokracie jedna ze tří nejsilnějších v Socialistické internacionále - její pozvání nepřijala.

Hlavním důvodem pro její rozhodnutí bylo především to, že se SPÖ se samozřejmostí pokládá za součást demokraticko-pluralistického systému a odmítá absolutní a výhradní nárok na vedení, který si státní strany v komunistické části Evropy přisvojují.

SPÖ se nevyhýbá polemice s politickými silami, které zaujímají k principům sociální demokracie zásadně odlišný postoj. Avšak ve východní části Evropy - na rozdíl od západní - není možno rozlišit hranice mezi státem a stranou. SPÖ proto zastává názor, že kontakty s organizacemi, které si v určitých společenských systémech přisvojují monopol politické moci, spadají do oblasti mezistátních vztahů.

Toto stanovisko SPÖ však není v rozporu s jejím přáním, aby se hospodářské a politické vztahy mezi SSSR jako státem a Rakouskou republikou dále mnohostranně rozvíjely.

Vysvětlením odlišného stanoviska jiných socialistických stran může být, že tyto strany svou přítomností v Moskvě v jisté míře substituují účast svých vlád v SSSR. Zvláště to platí pro strany z větších evropských států, které - jako britská Labour Party či SPD - jsou dnes v opozici.

To, že se tedy SPÖ vědomě sjezdu nezúčastnila, neznamená ani nepřátelství k dnešnímu SSSR, ani sterlní antikomunismus, i když je těžko nevzpomenout na masivní likvidaci tradicemi bohaté východoevropské sociální demokracie, k níž došlo po převzetí moci komunisty ve východní Evropě.

Zřetelněji než jiné socialistické strany - v jejichž postoji se i vůči Rakousku odrážejí jinak orientované národní zájmy - však chtěla SPÖ tímto svým rozhodnutím vyjádřit, že kontakty mezi politickými systémy jsou možné pouze mezi sobě rovnými institucemi. Ve vztazích mezi Východem a Západem jim dnes jsou především státy.

Arbeiterzeitung 27. 2. 1986

SOCIALISMUS A AMERIKA

IRVING HOWE

Vydalo nakladatelství Harcourt Brace Jovanovich, 225 stran

Poslední práce I. Howea je vlastně osobitou syntézou, ke které se autor připravoval celý život. Jeho kniha se může stát plodným východiskem dialogu mezi výsledky historického bádání a hledisky politicko - ideovými. Pro čtenáře bude jednou z materiálových opor při orientaci ve složitém dění naší doby, která byla pro autora stejně velikou jako tragickou. Americká demokracie je v mnohém laboratoří nových hodnocení, podnětů, poznání a řešení. Ve své diskusi o úloze socialismu v Americe se Howe snaží vymknout z ustálených představ a tradičního pojmosloví. Recenzent Howeovy studie, C. Vann Woodward, je jeden z nej přednějších amerických historiků.

Radomír Luža

Málokdo bude popírat, že v současnosti vypadá socialistická věc v Americe tak, že zřídka kdy se jeví jako více ztracená, její vyhlídky více beznadějně a její stoupenčí více rozdělení a zmatení. Ale zkoumání minulosti, které má dát odpovědi na staré otázky, pokračuje v nezmenšeném měřítku. Proč je tato země jediným průmyslovým národem v dějinách, který neměl žádné významné pro-socialistické hnutí?

Irving Howe, dlouholetý redaktor Dissentu a autor několika děl na toto téma, označuje svou knihu za „skromný příspěvek k obnovení socialistického myšlení“, ale nikoli za „dějiny tohoto hnutí“. A přece tvoří dějiny střed jeho úvah a tyto se stále na dějiny odvolávají: co se stalo a proč se stalo. „Zastavme hodiny v roce 1912,“ říká a začíná tudíž zlatým údobím amerického socialismu, érou Eugena Debse. Bylo to krátké údobí před vstupem Ameriky do první světové války, kdy se zdálo, že socialistická strana vstupuje do hlavního proudu amerického politického života. Ve volbách v roce 1912 dosáhla téměř 6 procent a získala pro socialisty více než tisíc úřadů a mnoho poslanců a radních. Více než tři sta socialistických novin, s přibližným celkovým nákladem 2 milionů výtisků rozšiřovalo toto poselství. Ale to byl vrchol hnutí, kterého již nikdy nebylo dosaženo a jehož naděje nebyly nikdy splněny.

Při přemítání o těchto letech imponuje Howemu tak jako již jiným před ním jeho homogenita stejně jako jeho opravdový entuziasmus. Vášniví redaktoři a řečníci míšili naléhavé volání po přírodních revolučních činech s mírným křesťanským moralizováním, domácím marxismem, západním syndikalismem a naivním idealismem - všichni byli zachvázeni převažujícím optimismem éry pokroku. Socialistická strana byla jeden čas podivnou směsí nehybných wisconsinských sociálních demokratů, jičdš mluvících Newyorčanů, populstů z Texasu, nájemců a horníků z Oklahomy a křesťanských demokratů odevšad. Předseda tohoto konglomerátu byl Eugene Victor Debs, „řečník schopný navázat tak těsný styk s americkým lidem, jaký v této zemi neměl ještě nikdy žádný radikál“.

Ve shodě s nedávnými studii (1) zdůrazňuje Howe převahu Západu a Jihu v raných letech hnutí. V roce 1912 získal Debs v Oklahomě, Arkansasu a Louisianě téměř desetinu všech svých hlasů. Přitažlivost tohoto lidového hnutí raných amerických socialistů evokuje náladu, kterou E. P. Thompson připisuje metodistům, kteří vnesli do raného anglického radikalismu „hlubokou mravní vážnost, smysl pro spravedlnost a vysoký stupeň osobní zodpovědnosti“ (2).

Evangelické poslání Debsova socialismu kombinovalo religiózní a sekulární millenarianism a tisíce domorodých amerických protestantů reagovalo jako na kazatelovu vybidku se spasení. Se svou vírou v „pokrok“ a nemajíce vůbec čas, aby o sobě samých pochybovali, byli socialisté, jak říká Howe, lidmi, kteří „ještě neslyšeli špatné zprávy našeho století“.

Tyto zprávy počaly docházet po začátku války v roce 1914. Ne všechny měly vztah k bojům v cizině. Reformistické elementy na pravici spolu s mnoha starými populisty se začaly přesunovat směrem k Nové Svobodě presidenta Wilsona, zatímco zrada a vylučování extrémních levičáků vedlo ke ztrátám na druhém konci spektra. Došlo k počátku rozchodu intelektuálů všech ranění se stranou. Všechny tyto problémy však nebyly nic proti těm, které nastaly po vstupu Ameriky do první světové války. Socialisté odsoudili vstup do války bez ohledu na důsledky jako „zločin vůči lidu“ a vyzvali k všeobecnému odporu vůči branné povinnosti. Předvídatelná reakce vlády byla pro ně zničující. Jejich vůdcové byli uvězněni či umlčeni, jejich publikace nesměly být přijímány poštou, v jejich střediscích byly provedeny razie, schůze byly rozprašeny.

Je paradoxem, že bezprostředním výsledkem protiválečného postoje byl růst počtu členů strany v průběhu války. Většinu nových členů však tvořili slovanští emigranti, kteří náhle zapláli pro ruskou revoluci. Na druhé straně většinu ztrát, které vznikly z válečných represí, představovali domácí voliči ze Západu a Jihozápadu. Tak došlo k ostrému zeměpisnému přesunu. V roce 1912 bylo v cizině narozených voličů méně než 15 procent, ale v roce 1919 byla takových členů jasná většina. Noví členové znali jen málo americké podmínky a opovrhovali radou starých socialistů jako byl

Dan Hogan z Arkansasu, který varoval, že „psychologie amerických dělníků je jiná“, a že strana „nemá vyvolávat dojem, že podporuje ruské metody pro Ameriku“. Nová většina se snažila hnutí rozpolit a vytvořit komunistickou stranu v souladu se strategií Moskvy. Co ze socialistického hnutí po rozkolu v roce 1919 zůstalo, byly ubohé trosky.

Ve své analýze tohoto předčasného selhání nachází Howe „nit kontinuity“, která, jak se domnívá, probíhá celými dělními americké levice. „Je to nit neschopnosti rozpoznat specifické vlastnosti amerického života a společnosti, komplikovanou stejně tak škodlivou neschopností či odmítáním pochopit, že k tomu tradiční sklon k sektářství ještě přispívá.“

To do určité míry odporuje více rozšířené teorii, že omyly americké levice leží v nedostatku zásad a pevnosti a ve sklonech ke kompromisům. Domácí sektářská tradice je pro Howe ilustrována vzornou nesmiřitelností protiválečného postoje slabé americké socialistické strany v době, kdy slíni členové druhé internacionály v evropských zemích byli ochotni princip opustit a válku podporovat.

Howe sleduje pak tuto „kontinuitu neschopnosti“ v třicátých letech, kdy se stal mladým účastníkem namísto pouhým čtenářem socialistické historie. Vůdce třicátých let, stejně jako jejich předchůdci, „si hověli v levičácké rétorice, která jim přinesla mravní útěchu, ale žádný politický prospěch. Byli obětmi fundamentalistické debsiánské teologie ve vztahu k americkému volebnímu systému“. Nikdy se nenaúčili, „jak smířit levičáctví, indukované citlivosti k evropským událostem, s potřebou vztažnosti k největší vlně společenské reformy, kterou tato země prožívala po několika desetiletí“ - vlna New Dealu, která s sebou smetla mnoho z jejich potenciálních voličů z dělnické třídy. Socialisté stáli stranou. Odmítli podpořit Uptona Sinclaira v Kalifornii a vyhýbali se snaze stočit New Deal doleva ze strachu, že zradí své principy. Neuvědomili si, že „čistotu je možné udržet pouze za cenu neschopnosti“ a stali se „obětmi vlastní řádnosti“. Podle Howea měli vědět, že „nejlepší způsob, jak shromáždit americký lid proti fašistickým demagogům byl v odvolání se na hodnoty Prohlášení o nezávislosti a na hodnoty ústavy - to znamená dovolávat se svatých měřítek pročitěných vzpomínek, mohutných mýtů o domácí demokratické tradici“.

Tyto zpovědi o stranických nedostacích a selháních zní u Howea velmi bolestně, jakoby působily narušení osobní integrity. (Příznává, že když poprvé vložil do urny lístek, kterým volil demokratického kandidáta, cítil „téměř tělesnou nevolnost“). Ale podobné slabosti neodhaluje ve svém posouzení „hlubších historických příčin“ pro dlouhotrvající kolaps amerického socialismu. Tim miní „ohromující růst stalinismu, který vedl možná k fatálnímu pošípnění socialistické myšlenky“. Vystopovává ironie a zrady komunistické Lidové fronty v Americe, která se časově kryje s vrcholem stalinistického teroru a moskevských procesů, ale nepropracovává se k hlubším tragikomické historie amerického komunismu a jeho službičkářství k Moskvě; snad je tak zdrženlivý z toho důvodu, že o tomto tématu již psal ve velkém rozsahu jinde (3).

V zajímavé autobiografii popsal svá osobní setkání s „nicotností amerického stalinismu - pozérskou čestností, fantaziemi o násli, totální neschopnosti chápat puls americké zkušenosti“.

Howe si klade v Socialismu v Americe za úkol vysvětlit selhání socialismu v této zemi a vyvodit, která poučení z této zkušenosti pro hnutí vyplývají. Tato úloha ho přímo staví tváří v tvář klasickému problému „americké výjimečnosti“, obvykle spojovaného se slavnou esejí Wernera Sombarta na téma Proč není ve Spojených státech socialismus?, napsanou v r. 1906. Poté, co připomíná, že jak Marx, tak i Engels předvidali mnohé z témat této výjimečnosti ve svých diskusích o tom, proč ve Spojených státech nevzniklo socialistické hnutí a vzal na vědomí americkou výlučnost a odlišnost od jejich modelu, zabývá se Howe Sombartem, „aby minimalizoval - I když ne opustil“ jeho „objektivní historické faktory“, které na tuto otázku údajně odpovídají. Jsou to: chybějící feudální minulost, materiální prosperita a sociální mobilita dělnické třídy, volná či levná půda a systém dvou stran.

I když uznává, že všechny tyto síly hrály svoji roli, Howe je přesto prohlašuje v jejich vlivu na americký socialismus za méně rozhodující. Chybějící feudální zázemí částečně vysvětluje některé z problémů, ale nikoli neexistenci socialismu; mohlo se stát jak dobrodlním, tak břemenem hnutí. Co se týká hmotné stránky, „uskalí roastbeef“, o které se údajně sny rozbitly, neplatilo tak obecně a „roastbeef“ nebyl tak dobře rozdělen. Propasti rozdílu ve mzdách mezi etnickými a regionálními rozdělení práce byly velmi široké, širší než v Evropě a pohled na výhody amerických dělníků proti dělníkům severní Evropy je asi přemrštěný. Pokud jde o americké dělníky, kterým se vedlo dobře, není důvodu tvrdit, že mezi nadbytkem a poddajností bylo rovnítko. Ve skutečnosti bylo americké dělnictvo poměrně militantní, I když násli zřídka vedlo k socialistické politice. Naděje na vzestup, stejně jako na volnou půdu, byly pravděpodobně mocnější jako mýtus než jako skutečnost.

Úvahy tímto směrem, jak Howe uznává, odvádějí od zdůraznění hmotných podmínek ke kulturním faktorům. Jedním z nich byla imigrace, především její vlny z jižní a východní Evropy během počátečních let století, kvůli které došlo k rozkolu dělnické třídy do konkurujících si etnických částí. Zatímco souhlasí s tím, že imigranti znamenali zvláštní problém, přiklání se k názoru, že byli vět-

ším problémem pro odbory než pro socialisty, a že celkově tento imigrační faktor „nás při vysvětlování těžkostí amerického socialismu nepřivede daleko“.

Poslední ze Sombartových objektivních faktorů, americký politický systém, považuje Howe za nejvážnější. Tento systém, se svou strnulostí a spleťtostmi dvou řídicích stran vedl dělnictvo k tomu, aby „volilo raději menší zlo než odhodilo svůj volební lístek“ a znamenal velkou překážku v růstu významné třetí strany.

I když v žádném případě neodmítá myšlenku americké výjimečnosti, Howe se prostě nedomnívá, že Sombartovy sociální a ekonomické faktory byly ty nejdůležitější, ale že „rozhodující roli při ztroskotání socialismu měla nevšednost americké kultury“. Jejím základem je národní mýtus o Americe jako o nové šanci pro lidstvo. Tato ideologie, jak se Howe domnívá, je v podstatě nově vydaný „staré křesťanské hereze“, poskytující „náboženské ospravedlnění amerického kultu individualismu“. Jím se Američan stává „sebetvůrcím a soběstačným“.

Pohlížeje nazpět, nachází Howe předjímání této americké výjimečnosti u italského marxisty Antonia Gramscio a u svérážného amerického socialisty Leona Samsona. Ten nazval amerikanismus „náhražkovým socialismem“, na kterém Američan lpí „stejně jako socialista lpí na svém socialismu - protože mu to dělá dobře ... Každý koncept v socialismu má svůj substituční anti-koncept v amerikanismu a proto socialistické argumenty padají do amerického ucha neplodně“.

Poněvadž zjistili, že mýtus „o požehnané nové zemi“ je příliš hluboce zakoreněn, než aby mohl být zničen, musí socialisté nalézt nějaký způsob, jak by se jejich vize jevily jako jeho naplnění. A jediné co může doporučit, je liberalismus. „Pokud je v Americe nějaká budoucnost pro socialismus,“ píše, „je v tom, že se socialismus prohlásí za částečného spojence liberalismu, se kterým sdílí základní demokratické hodnoty a se kterým souhlasí v určitých bezprostředních cílech; tak je možné říci, že socialisté se snaží rozšířit a tím naplnit tradiční liberální cíle posunem k demokratizaci hospodářského a společenského života“.

Může však doufat, že se cesty liberalismu a socialismu sejdou? Howe nachází důvod k naději v několika směrech. Liberalismus získal tlakem socialistů cit pro sociální nespravedlnost a vyvíjí se k sociálnímu státu. Socialisté byli nuceni uznat svůj dluh vůči svobodě a též zlo, způsobené pošlapáváním liberálních hodnot ve jménu hierarchického pořádku a ve jménu diktatury proletariátu. Na jiných místech Howe klade otázku, jestli se ze socialistické víry nevytratil život a jestli neztrácí nárok promlouvat za západní kulturu. Má pocit, že přes miliony lidí v Evropě, kteří akceptují tento emblém a přes mocné strany, které stále užívají socialistický slovník, „se socialismu zmocnila jakási hluboká vnitřní krize víry, nemluvě o veřejných selháních a porážkách,“ a uvažuje, „jestli nejsme zachyceni vichřicí historického rozkladu, snad již neodvratitelného“. Aplauduje snahám posledních desetiletí vyjasnit socialistické hodnoty. Mezi nimi je víra, že není „nezbytné historické následnosti od kapitalismu k socialismu“; že „odstranění kapitalismu není nezbytným krokem k osvobození lidstva“, ale může, a též již vedlo, k „společnostem mnohem represivnějším, než jakým může být nejhorší kapitalismus“; že při definování pravé socialistické společnosti není rozhodující zrušení osobního vlastnictví, ale spíše „politický charakter režimu kontrolujícího postkapitalistické či smíšené hospodářství“; a že v takové společnosti jsou „výrobní prostředky až do určitého stupně kolektivním nebo sociálním vlastnictvím - to znamená pod demokratickou kontrolou“.

Howe připouští, že demokratická a humánní cesta k socialistickému řádu bude dlouhá, pomalá a plná nerovností, zpoždění, změn směru a překážek. „Ale jestli to má být socialismus pro svobodné muže a ženy,“ prohlašuje, „není jiné cesty“. Alternativní cesta „dočasné“ diktatury zredukovala celé národy na barbarský výsměch socialistické myšlenky.

„Socialistická hnutí si mohou započítat velké úspěchy, ale nikde na světě nedosáhla svobodné, vyvinuté socialistické společnosti. Prohlášený cíl nebyl dosažen a momentálně, jak piší, se nejeví, že by ho vbrzku mohlo být dosaženo. Socialismus byl otřesen selháními, narušen pochybami. Jeho jazyk a symboly si přivlastnily parodie totalitarismu a z tohoto traumatu se teprve musíme vzpamatovat. Jestli se socialismus vzkřísí jako živá myšlenka - což se liší od pouhého přežívání evropských sociálně demokratických stran jako etablovaných institucí - je dnes otázkou.“

Howe připouští, že „socialismus není politický trend“ Spojených států dneška, a že „socialistická transformace není bezprostředním trendem v Evropě“. Ale říká též: „jakýkoli by měl být osud socialismu, touha po lepším způsobu života, která nalezla výraz v jeho myšlence a jeho boji, se znovu objeví. Tím jsem si naprosto jist“.

(1) Hlavně se studie Jamese R. Greena, *GrassRoots Socialism: Radical Movements in the SouthWest, 1895 - 1943* (Louisiana State University Press, 1978)

(2) E. P. Thompson, *The Making of the English Working Class* (Random House, 1963)

(3) Irving Howe a Lewis Coser, *The American Communist Party: A Critical History* (1957; Da Capo, 1974)

New York Review 30. ledna 1986

BRUNO KREISKY: ČECHY V MÉM ŽIVOTĚ (VZPOMÍNKY A ÚVAHY)

V únoru letošního roku pozval Kulturní klub Čechů a Slováků v Rakousku bývalého kancléře dr. B. Kreiského k večeru na toto téma. Předseda Klubu, Přemysl Janýr, ho uvítal jako „jednu z nejznámějších osobností v Československu, známější, než mnoho domácích politiků a váženou těmi, kdo s ním souhlasí a respektovanou i těmi, kdo s ním nesouhlasí.“

Ze záznamu tohoto večera, vveřejněném ve vídeňském, česky vycházejícím měsíčníku Klub přebíráme zkrácený výtažek.

S češtinou jako s řečí jsem se setkal zvláštním způsobem. Když jsem za války vyrůstal, zjistil jsem, že moji rodiče vedle řeči, kterou mluví s námi, mluví ještě jednou, pro mne nesrozumitelnou řečí se zaměstnanci naší rodiny. Byly to dvě sestry, Julinka a Marjánka, které pocházely z Čech a které mluvily jen česky, německy rozuměly jen tak, že s námi dětmi mohly nějak komunikovat. Můj otec byl tehdy narukovaný, bylo nás tedy v rodině pět, protože se nedělal žádný rozdíl, byli jsme jako příbuzní.

A k těm pěti přišli další. Julinka, která, pokud si dobře vzpomínám, byla velmi hezká a která se o nás především měla starat, se starala víc o svého vojáka, který směl chodit k nám domů - byli jsme na poměry tenkrát velmi liberální rodina - stejně jako ženich její sestry.

A tak jsem češtinu kolem sebe pořád slyšel a naučil se ji. Dnes už si pamatuji jen několik úslovií velmi náboženského charakteru nebo hrozné nadávky, kterých je asi v češtině víc než v kterékoli jiné řeči.

První vzpomínky mám na Třebíč a na Znojmo. To byla malá impéria Felixovy rodiny, ze které pocházela má matka. Dnes je to jeden z největších konzervářských evropských koncernů se sídlem ve Švédsku. Ale to, co se ještě často tvrdí, že jsem jeho spolumatitelem, pravda není.

V Třebíči jsem prožil velmi hezké chvíle. Moje čeština se tam sice příliš nerozvinula, ale mohl jsem přec jen s námahou číst titulky v jedné z výborných novinách, aspoň později jsem slyšel, že byly výborné, byly to Lidové noviny. Později jsem uměl dokonce lépe číst a poznal jsem i šéfredaktora, jestli si dobře vzpomínám, jmenoval se Řípka.

Zajímám jsem se také o poměry a zjistil jsem spoustu zajímavých věcí. Tak byl v Třebíči odborný učitel Šmeral a jeho syn (pozn.: jedná se buď o pozdějšího zakladatele KSČ dr. Bohumíra Šmerala, nebo o jeho bratra), který byl spolužákem mé matky. Chodil, jak se to tehdy dělalo, do Felixovy rodiny jednou, dvakrát týdně na obědy, aby ulehčil financím tehdy špatně placeného učitele. Tak mi to alespoň vyprávěl.

V domě mé rodiny ve Znojmě a v Třebíči se mluvilo německy, ale někteří příbuzní žili na různých místech v Československu, mnozí byli důstojníci a rezervními důstojníky, někteří z nich sloužili za války v české armádě a můj bratranec Herbert Felix se zúčastnil vylodění ve Francii.

To není bezvýznamná maličkost. Z lidí, kteří se od nepaměti považovali za příslušníky německé společnosti se stali poté, co Československo vzniklo, tím, co se obecně označuje Češi a byli na to velmi pyšní. Jsou při tom některé výjimky. Můj bratranec Artur Kreisky byl nedávno jmenován v jedné knize o českém odboji jako jediný německočeský důstojník ve velké odbojové skupině generála Eliáše a byl v Berlíně po několikaleťtých vyšetřovací vazbě, kdy na něm bezvýsledně chtěli, aby prozradil jména ostatních, popraven. Dvaadvacet nebo třiaadvacet mých blízkých příbuzných, sestra a bratři mé matky a sester a bratřů mého otce, bylo posláno nejdříve do Terezína a otamud do Osvětimi, kde zahynuli v plynových komorách. Politicky jsem se ve své straně velmi brzy stal tím, kdo se nedovedl nadchnout pro připojení k Německu, které bylo velkou touhou roku devatenáctset osmnáct. Jak bych také mohl. Zažil jsem ještě monarchii a měl jsem dobré učitele, kteří mi velmi brzy přiblížili tak zvanou austromarxistickou literaturu. Patřila k ní Bauerova kniha o rakouských národech s velmi chytrými definicemi. Třeba o tom, že Židé jsou náboženským společenstvím, které se stalo osudovým společenstvím. Opakují to dnes stále k zlosti mnoha sionistických šovinistů, a ono se to denně potvrzuje. Jak chcete udělat národ z etiopského Žida a z indického Žida z Goy, to prostě nejde.

Četba jiné knihy, Rennerovy, mě zejména s pomocí mých vlastních zážitků přivedla velmi brzy k poznání, k jakým ohromným chybám v monarchii došlo. Ve své knize o rakouských národnostech Renner jako znalec a už jako politik píše, jak by bylo možné Rakousko přebudovat. Že by to bylo uskutečnitelné není možné pochybovat, jak dokládají řešení v dnešním Švýcarsku nebo v jiných státech. Kdyby ovšem nebylo lidí, kteří to chtěli jinak.

Tak v konfliktu s Bělehradem vyzval šéfredaktor Neue Freie Presse Masaryka, aby jel do Bělehradu a přivedl do Vídně vůdce Srbů Pašiče, aby se spor urovnal. Jenže pro Masarykovu ochotu bylo už pozdě, protože vojenská kamarila to chtěla jinak. Ne že bych je chtěl obviňovat, že chtěli světovou válku, tak prozíraví nebyli. Ale zastávali názor, že Rakousko-Uhersko potřebuje malou

válku se Srbskem, aby z obnovy glancu rakousko-uherské armády mohl být odvozen další rason detre Rakouska-Uherska. Je velmi zajímavé, že z historických studií, které jsem sám dělal, vyplývá, že Německo dokonce opatrně varovalo Rakousko, aby nešlo příliš daleko, protože by to mohlo znamenat velké nebezpečí. Rakousko však bylo tak daleko, že tehdy byla ve Vídni jedna srbská delegace, měla řešit nějaký problém s dovozem vepřů, který Uhry odmítaly akceptovat. Jenže tato delegace nebyla přijata ani prezidentem dolnorakouské obchodní komory, protože kamarila si přála konflikt. Tak zůstala šance jednat se Srby, kteří stáli Rakousku velmi blízko - a nebyla to malá skupina - nevyužita. Došlo k ultimatu, které bylo formulováno tak, že bylo od počátku nepřijatelné a vypukla válka.

To má velmi aktuální souvislost, protože je to důkazem, jak na vedlejším bojišti může vzniknout světová válka. A dnes není možné dávat dost pozor na vedlejší jeviště na Blízkém východě a nyní také ve Středozeří, které se před našima očima stalo krizovým zdrojem prvního řádu a to neobyčejně rychle.

Moje dojmy z Československa. Henleinovo hnutí vyrostlo ze šovinismu a nikdy by se nerozšířilo jako požár nebýt krize. Co je stále ještě některými sudetskými Němci o politickém bezpráví rozšiřováno, je velká historická lež. Německý sociální demokrat Czech byl přece ministrem sociálních věcí, Siegfried Taub z Brna byl místopředsedou senátu a řada českých Němců byla přece ministry v předposlední československé vládě. _____ (dokončení příště)

OČ JDE,

budou se jistě ptát ti, kterým se tato KORESPONDENCE dostává do ruky. Odpověď je jednoduchá

Jednou z rozhodujících sil, které ovlivňují myšlení a tím i politický vývoj Západu - a také Třetího světa - , je mezinárodní sociálně demokratické hnutí Doby, kdy ho komunisté hanlivě označovali jako sociálfašismus a za horší zlo než nacismus, jsou dávno pryč. Už řadu let komunisté hledají možnost rozhovoru se sociálními demokraty a na některých rovinách mezi některými stranami k takovým stykům skutečně dochází.

Občané v Československu mají pro mezinárodní sociálně demokratické hnutí mimořádné sympatie. Je to zřejmý důsledek toho, že myšlenky (opravdového) socialismu byly v našich zemích vždy spojovány s demokratiemem

V pražských propagandistických laboratořích se dřív nebo později zrodí konstrukce, že tato KORESPONDENCE je novou metodou ideologické diverze, vypracovanou v západních špiónážních centrálních. Je to obehnané schema, kterému snad nevěří ani jeho autoři, pokud si zachovali trochu soudného rozumu, je to však jejich chleba

Řekněme tedy otevřeně, jak tato myšlenka vznikla. Na vánoce 1984 formulovali sociální demokraté v Československu své stanovisko k některým otázkám vývoje doma, k mezinárodní situaci a také k činnosti československých sociálních demokratů v zahraničí; jeho text uveřejňujeme v dokumentární části. Vyjádřili při tom přání, aby byli lépe informováni o myšlenkových zdrojích, činnosti a problémech sociálně demokratických stran ve světě

Našli jsme pro to u těchto stran a také u odborů porozumění (a taky podporu) a můžeme se tedy pokusit tomuto přání vyhovět. Nechceme při tom vytvářet nový časopis. Chceme touto cestou prostě zpřístupňovat autentické dokumenty a výpovědi o tomto hnutí

Nechceme však tyto materiály omezovat jen na ty, kteří se hlásí k našemu názorovému společenství. Duchem i literou Helsingek je přece svobodná výměna názorů a informací jako předpoklad mírového vývoje. Proto jsme se rozhodli rozšířit okruh adresátů také o některé osoby známé z československého veřejného života, od členů vlád, stranických a odborářských představitelů po řadové funkcionáře, pracovníky nejrůznějších ústavů a institucí, novináře, kulturní a hospodářské funkcionáře i o některé náhodně vybrané adresy. A samozřejmě také o disidenty, protože tvoří součást dnešního politického spektra Československa

Volili jsme název KORESPONDENCE, ačkoli jsme si vědomi, že korespondence předpokládá dvě strany. Obvykle to tak je, není to však nezbytné. Třeba v případě, že jedna strana z nějakých důvodů nemůže odpovídat vůbec nebo jak by chtěla, když si při příjmu myslí - díky, snad zas napišes, ačkoli já nemohu. Napišeme, i když - jak už je to v takovém případě obvyklé - se nechceme vázat na nějakou periodicitu. Lidé si sdělují informace tehdy, když si mají co říci, co sdělit, ne když je „sdělovací termín“. Pokud nám můžete a chcete odpovědět, adresa je na zadní straně.

Kruh československých sociálních demokratů v zahraničí

KORESPONDENCE

Vydává Kruh československých sociálních demokratů v zahraničí,
A-1016 Wien, Postfach 14

k